

Herinneringen aan de oprichting van het Oudheidkundig Museum St. Michielsgestel

Soms denk ik nog wel eens met enige nostalgie terug aan de oprichting van ons museum in 1986, waarbij ik vanaf het eerste moment betrokken ben geweest. Het was een avontuur waarvan niemand wist hoe het zou eindigen, maar door de inzet en het enthousiasme van een groep gemotiveerde vrijwilligers kwam er uiteindelijk een museum tot stand dat inmiddels een aantal van de pioniers al heeft overleefd.

Het museum kende een “prehistorische” periode. Vanaf 1962 tot 1973 werden op Halder regelmatig noodopgravingen uitgevoerd door twee religieuzen die als leraar verbonden waren aan het Instituut voor Doven in St. Michielsgestel: Br. Celestinus Vencken – voor vrienden Jo – en Br. Arno van Veldhoven. In 1961 was de eerste Monumentenwet tot stand gekomen en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek moest toezien op de uitvoering daarvan. De budgetten waren altijd ontoereikend en vandaar dat veel moest worden overgelaten aan amateurs, hoewel die eigenlijk geen opgravingsbevoegdheid hadden. Dat was voorbehouden aan de Rijksdienst en aan universiteiten die een studierichting Archeologie hadden. Zij namen groepen serieuze amateurs, dikwijls georganiseerd binnen de A.W.N., onder hun hoede en daarmee werd in elk geval voorkomen dat er al te veel cultureel erfgoed door tekort aan geld en mankracht verloren zou gaan. En aangezien Halder vrijwel uitsluitend vondsten uit de Romeinse tijd opleverde, lag het voor de hand dat de daarin gespecialiseerde Universiteit van Nijmegen de coaching van de broeders op zich nam. De internationaal befaamde prof. Dr. Jules Bogaers, die later een belangrijke rol zou spelen bij de oprichting van ons museum, was al vanaf 1963 betrokken bij het onderzoek op Halder. Hij stond er om bekend dat hij, meer dan welke professional in Nederland ook, de amateurs volledig au sérieux nam en ze op alle mogelijke manieren ondersteunde en stimuleerde. Van hem is ook de uitspraak: “Elke beroepsarcheoloog die in zijn hart geen amateur is, moet onmiddellijk uit het vak stappen”.

Al in 1964 zette Br. Celestinus een bescheiden museum op, ingegeven door zijn sterke educatieve drang. Het was gehuisvest op een zolder van het Instituut voor Doven en het was vooral bedoeld voor mensen uit de directe omgeving en voor schoolklassen. Op 24 augustus 1968 kwam ook ik er kennis van nemen. Het was een gedenkwaardige dag, want de Archeologische Sectie van het Noordbrabants Genootschap organiseerde toen voor de eerste keer een contactdag voor Brabantse amateurs en dat zou uitgroeien tot een jaarlijkse traditie, die nog steeds wordt voortgezet door het Noord-Brabants Archeologisch Genootschap. Bijna vijftig genodigden kwamen samen bij “Zus van der Meijden” in St. Michielsgestel en daarna ging het gezelschap naar het Instituut voor Doven, waar prof. Bogaers een uiteenzetting gaf over de situatie van Noord-Brabant in de Romeinse tijd in het licht van de recente vondsten uit Esch, Vught en Halder. Vervolgens werd de collectie bekeken. De organisatoren hadden mij gevraagd, een verslag van die dag te maken voor publicatie in het tijdschrift “Brabants Heem” en uiteraard pakte dat voor het museum van Br. Celestinus positief uit. Dat zou voor mij niet zonder gevolgen blijven...

Maar helaas, na een verbouwing in 1985 was de zolder niet langer beschikbaar: de inhoud van het museum werd in een kelder opgeslagen. Voor Br. Celestinus was dat heel onbevredigend en vrijwel meteen startte hij een werkgroep met o.a. zijn vaste medewerker

Pieter van den Heuvel en burgemeester Frits Speetjens van Den Dungen om te komen tot de oprichting van een nieuw museum in het Instituut voor Doven. De directie daarvan, J. van Eijndhoven en Drs. W.N. van den Dries, was bereid daaraan mee te werken en liet zich door Gerrit van Riet vertegenwoordigen in de formele oprichtingscommissie die Br. Celestinus bijeen wilde roepen.

Het werd een veelzijdige commissie met invloedrijke mensen, o.a. burgemeester Mr. R. Smits van Oyen van St. Michielsgestel, burgemeester en amateurarcheoloog Mr. Frits Speetjens van Den Dungen (later Oirschot), prof. Dr. J. Bogaers, notaris Mr. J. ten Berge, bankier Drs. J. van Straaten, de provinciale museumconsulent Ir. J. Verschuuren en Drs. G. Seegers, de latere voorzitter. Verder waren er drie amateurs voor uitgenodigd: Pieter van den Heuvel, numismaat, Jan Rietveld en ook ik. Dat vloeide waarschijnlijk voort uit mijn positief commentaar in Brabants Heem. Eerlijk gezegd: ik voelde me diep ongelukkig met die uitverkiezing, want in die tijd was ik nog uitsluitend bezig met steentijd. Van de Romeinse tijd wist ik voor mijn gevoel te weinig; het was voor mij te jong. Het liefst had ik dan ook bedankt voor de eer, maar dat was onmogelijk, zo iets kon je die sympathieke Jo Vencken niet aandoen. Er meldden zich twee geïnteresseerden vrijwillig: de leraar Nederlands Drs. J. van Binnebeke en de cardioloog Dr. W. Meeuwssen.

Op 12 oktober 1986 kregen alle betrokkenen de definitieve uitnodiging voor de oprichtingsbijeenkomst in het Instituut voor Doven op 23 oktober. Die brief was zorgvuldig voorbereid: 12 bladzijden met gegevens over het voorafgaande museum, ideeën en doelstellingen voor het nieuwe en drie bladzijden met relevante literatuur.

De vergadering werd, na verwelcoming door directeur Van Eijndhoven, voorgezeten door de burgemeester van St. Michielsgestel, die eerst elk van de "founding fathers" zich liet profileren. Over mij werd genotuleerd: chef inkoper voor koeltechnische apparatuur, (amateur) archeoloog, correspondent van de R.O.B., secretaris van de Archeologische Sectie van het Noordbrabants Genootschap en hoofdredacteur van Archaeologische Berichten. Er werden spijkers met koppen geslagen. Vastgesteld werd dat de aanwezige collectie, voor zover door medewerkers van het Instituut voor Doven bijeen gebracht, eigendom was van het instituut. Zou dit in de toekomst de continuïteit van het museum niet meer kunnen garanderen, dan zou die collectie naar het Noordbrabants Museum gaan. Prof. Bogaers betoogde hartstochtelijk dat zo'n collectie in dozen en kratten dan onmiddellijk zijn educatieve waarde zou verliezen.

Als locatie voor het nieuwe museum werd gesproken over de vrij komende keuken, die gunstig gesitueerd was, maar veel aanpassingskosten zou vergen. Optimistisch werd gesteld dat de opening niet voor 1 januari 1988 zou mogen worden verwacht.

Aan de notaris en de museumconsulent werd verzocht, de stichtingsakte op te stellen. Desgevraagd deelde directeur Van Eijndhoven mee dat het herbergen en (gedeeltelijk) betalen van een museumcollectie niet vreemd was aan de doelstelling van het instituut. Immers, men was zelf al ver gevorderd met een historische collectie van het instituut; dit zou later de uittocht van ons museum tot gevolg hebben, maar er was toen al sprake van. Na de oprichting van werkgroepen voor juridische vraagpunten, collecties, educatie, financiën, bibliotheek en documentatie en voor publiciteit werd de volgende bijeenkomst gepland. Frits Speetjens schreef de notulen.

In de tweede bijeenkomst, gehouden op 4 februari 1987, stond het concept stichtingsakte ter bespreking en ook het planningsschema i.v.m. de huisvesting. Voor een begroting van de huisvestingskosten en de exploitatierekening waren nog onvoldoende gegevens bekend. Wel werd gesproken over het opleiden van rondleiders, waarbij prof Bogaers benadrukte dat daarmee onmiddellijk zou moeten worden begonnen. De bestuursfuncties werden verdeeld. Burgemeester Smits van Oyen werd voorzitter, het secretariaat werd toegekend aan de (afwezige) Mr. Ten Berge onder voorbehoud van acceptatie en Drs. J. van Straaten werd penningmeester. Maar helaas, de beoogde secretaris ging niet met de benoeming akkoord. De invulling van het secretariaat bleef jarenlang een heet hangijzer: niemand wilde die functie en daardoor bleef het tobben met steeds wisselende waarnemers voor een korte periode, totdat Bart van den Hurk in 1993 aantrad, weliswaar voor één jaar, maar hij was een blijver. De eerste voorlopige secretaris was Pieter van den Heuvel en Frits Speetjens werd in het dagelijks bestuur opgenomen.

De volgende vergadering werd gehouden in Museum "'t Oude Slot" in Zeelst. Er was toen nog steeds geen definitieve locatie voor het museum bekend. Men had twee opties, beide op de eerste verdieping van het hoofdgebouw. De werkgroep prefereerde de ruimte naast de aula met 136 m² expositieruimte en 36 m² voor het depot. Op 29 februari 1988 werd zelfs een plattegrond gepresenteerd van 42 x 15 m, maar de besluitvorming over de locatie vorderde als een hooiopper tegen wind in, want kort daarna werd door de directie van het IVD een ruimte in het souterrain aangeboden met het verzoek, daarvoor een eisenpakket op te stellen. In de pers verscheen al de aankondiging dat dit de definitieve plek was en dat de opening in 1990 zou plaats vinden. Er moest alleen nog 'even' fl. 86.000,00 worden gevonden, waarvan fl. 20.000,00 van de gemeente, die daarvoor een kwaliteitszetel in het bestuur zou krijgen, bezet door de heer Den Otter uit Halder. Inmiddels was de stichting ingeschreven bij de Kamer van Koophandel; Angelo Andreato werd notulist en Frits Speetjens tijdelijk secretaris.

In de vergadering van 11 maart 1989 bleken alle voorstellen m.b.t. de locatie weer achterhaald te zijn, want nu kwam de directie met het voorstel, de overbodige jongenskapel tot museum in te richten. Dat leek aantrekkelijker dan het souterrain: gemakkelijker bereikbaar, een eigen ingang, meer allure en ook ruimten voor depot en werkzaamheden. Een delegatie van het bestuur ging er met de directie over praten om ook de dagkapel, de sacristie en de benedenruimten beschikbaar te krijgen. De directie vreesde voor hogere exploitatiekosten, maar stemde toch toe. De inrichting werd toevertrouwd aan Peer Vos, die er een fraai geheel van maakte. De opening vond plaats op 25 juni 1993, vier en een half jaar later dan de eerste planning...

Mijn aanvankelijke bedenkingen tegen deelname aan de werkgroep werden al snel weggenomen, vooral ook door de aanwezigheid van prof. Bogaers. Als die kwam aanrijden met zijn anti-statussymbool in de vorm van een aftandse Volkswagen Kever, dan wist je al dat het weer een interessante vergadering zou worden, want hij had altijd wel het laatste nieuws op archeologisch gebied en hij wist dat op zijn unieke, enigszins theatrale manier te brengen. Hij bracht dan ook zijn vroegere collega prof. B. Stolte mee, die getroffen was door een hersenbloeding en maar moeizaam kon praten. Daarom zweeg hij dan ook meestal, maar als hij iets zei dan was dat meteen van waarde. Medewerkers kwamen en verdwenen soms weer na enige tijd, maar onder de blijvers ontwikkelde zich een gevoel

van solidariteit en vriendschap, gepaard aan een tomeloze inzet voor de realisatie van het museum. Dat is in de loop van al die jaren niet veranderd en het scheidt dan ook de beste verwachtingen voor de continuïteit op de locatie Haanwijk.

Anton van der Lee